

ХАТА ў СМОЛЬНІ

Хутар Смольня непадалёку ад вёскі Мікалаеўшчына. Тут у звычайнай сялянскай хаце на беразе Нёмана ў жніўні 1912 г. адбылася першая сустрэча тады яшчэ маладых Якуба Коласа і Янкі Купалы, з якой і ўзяла пачатак тая цесная дружба, што на працягу дзесяцігоддзяў звязвала двух вялікіх нацыянальных паэтаў Беларусі.

Гадамі пазней, пасля Вялікай Айчыннай вайны, сам Канстанцін Міхайлавіч так расказваў пра тую сустрэчу: «Я быў у Смольні наездамі. Адночы пайшоў у Мікалаеўшчыну да некага з хлопцаў «пагуляць»... Мне далі знаць: прыйшоў Купала і чакае ў нас у хаце. Я вельмі ўзрадаваўся. Вярсту да Смольні бегма бег... Спярша мы з Купалам страшэнна саромеліся адзін аднаго... Брыдкавата было і за пачастунак. Госць з вялікай дарогі, першы раз у хаце, а на сталае ў нас быццам ежы вобмаль... Разгаварыліся, як добра асвойталіся. Радаваліся і бедавалі... Сядзелі мы і жаліліся на сваё няпэўнае жыццё. Многага нестася. Як паправіць? І вырашылі, што трэба бліжэй трымацца. Перакінуцца словам, руку падаць. І пакрысе весці сваю баразну. Колькі ўдасца»¹.

¹ Максім Лужанін. Колас расказвае пра сябе. Мінск, 1964, стар. 274, 275, 276.

Шмат год прайшло з той пары, шмат падзей пранеслася над светам, а хатка ў Смольні і цяпер стаіць сярод магутных ліп, дарэчы, пасаджаных Якубам Коласам.

Да нядаўняга часу ў хаце жыла сям'я брата Коласа—Іосіфа Міхайлавіча Міцкевіча. Цяпер тут Смольненскі філіял Літаратурнага музея Якуба Коласа. І. М. Міцкевіч праводзіць экскурсіі з наведнікамі хаты-музея, дзе ўсё—мэбля, рэчы, прылады—расказвае пра беларускі сялянскі побыт пачатку стагоддзя і ўсё ўзнаўляе атмосферу той далёкай сустрэчы двух выдатных паэтаў.

А. І. МІЦКЕВІЧ, журналіст.

Максім БАГДАНОВІЧ— Валерыю БРУСАВУ

Максім Багдановіч быў не толькі выдатны паэт, але і таленавіты крытык і літаратуразнаўца, першы, па сутнасці, прафесійны беларускі крытык. Напісанья ім артыкулы па гісторыі роднай літаратуры, агляды сучаснай яму беларускай паэзіі і прозы актыўна спрыялі далейшаму развіццю нацыянальнай культуры.

Чалавек вялікай эрудыцыі і шырокіх творчых інтарэсаў, Багдановіч разглядаў беларускую літаратуру ў сістэме сусветных літаратурных сувязей, і перш-наперш у яе сувязях з літаратурай рускай.

М. Багдановіч—аўтар многіх артыкулаў, прысвечаных рускай літаратуры: «Паэзія геніяльнага вучонага» (пра М. В. Ламаносава), «Самотны» (пра М. Ю. Лермантава), «Селянін-паэт С. Д. Дрожжын», рэцэнзій на зборы твораў К. Ф. Рылеева і А. І. Адоеўскага, на том пісьмаў А. П. Чэхава, на зборнік вершаў В. Я. Брусава «Сем колераў вясёлкі» і інш.

Сярод артыкулаў М. Багдановіча аб рускай літаратуры асабліва цікавыя «Дзве заметкі пра вершы Пушкіна».

У першай частцы артыкула Багдановіч даводзіць, што ў вершы «Наследаванне арабскаму» (1835) Пушкін выкарыстаў паэтычны вобраз слаўтага персідскага паэта Саадзі.

Вось пушкінскі верш:

Отрок милый, отрок нежный,
Не стыдись, навек ты мой;
Тот же в нас огонь мятежный,
Жизнью мы живем одной.
Не боюсь я насмешек:
Мы сдвоились меж собой,
Мы точь-в-точь двойной орешек
Под единой скорлупой¹.

Багдановіч мяркуе, што ў аснову гэтага верша Пушкін паклаў словы Саадзі: «Помню, у ранейшыя часы я і друг мой жылі, быццам два міндальныя арэхі ў адной шкарлупіне».

На думку Багдановіча, Пушкін добра ведаў і высока цаніў паэзію Саадзі. Беларускі паэт напамінае, што эпіграфам да паэмы «Бахчысарайскі фантан» Пушкін узяў словы Саадзі: «Многія, таксама, як і я, наведвалі гэты фантан; але адных ужо няма, іншыя вандруюць далёка». Багдановіч цытуе пушкінскае пісьмо П. Я. Вяземскаму ад 14 кастрычніка 1923 г.: «Бахчысарайскі фантан», між намі, дрэнь, але эпіграф яго—цуд». Багдановіч спасылаецца на іншыя пушкінскія мясціны, дзе вялікі рускі паэт так ці інакш карыстаўся матывамі і вобразамі Саадзі.

«Дзве заметкі пра вершы Пушкіна» былі ўпершыню апублікаваны ў навуковым зборніку «Пушкін і яго сучаснікі»².

У каментарыях да 2-га тома Збору твораў М. Багдановіча, на стар. 554, сказана: «Артыкул напісаны, відаць, у пачатку 1917 г. у сувязі з 80-й гадавінай з дня смерці А. С. Пушкіна». Думаецца, што дата гэта няправільная і што артыкул напісаны значна раней.

Нядаўна нам пашчасціла адшукаць невядомае пісьмо-паштоўку М. Багдановіча выдатнаму рускаму паэту і вучонаму В. Я. Брусаву:

«Многоуважаемый Валерий Яковлевич!

Читая «Гюлистан» Саади Ширазского (перевод с персидского подлинника Ив. Холмогорова, изд. К. Солдатенкова, 1882 г.), на странице 209 этого издания я встретил следующие строки: «Помню, в прежнее время я и друг мой жили, будто два миндальных ореха в одной скорлупе». Тот же образ дан и в конце стихотворения А. С. Пушкина «Подражание арабскому» («Мы точь-в-точь двойной орешек под одною скорлупой»); при-

нимаемая во внимание знакомство Пушкина с произведениями Саади (эпиграф «Бахчисар[айского] фонт[ана]», повторенный в посл[едней] гл[аве] «Евг[ения] Онегина»³, можно предположить, что источник пушкинского стих[отворения] или, вернее, данного образа из него—Саади.

Спешу, однако, заметить, что остальные части сравниваемых произведений не совпадают.

С почтением неизвестный Вам

М. Богданович.

Р. С. М[ожет] б[ыть], этот образ т[аким] о[бразом] преврат[ился] в коллективную собственность вост[очных] поэтов. Но до Саади, по-видимому, никто не использовал его, ибо на стр. 335 Саади пишет: «...во всем этом моем сборнике нет ничего, заимствованного из стихов предшествующих поэтов»⁴.

Даты на паштоўцы няма, але паштовы штэмпель вельмі выразны: «г. Ярославль, 26 апреля 1912 г.» На паштоўцы адрас: «Москва. Воздвиженка, Ваганьковский пер., № 3, редакция «Русская мысль», для Е. В. Б. Валерия Яковлевича Брюсова».

З пісьма відаць, што Багдановіч не быў знаёмы з Брусавым і што гэта першае яго пісьмо да рускага паэта. Можна, аднак, зразумець, чаму менавіта Брусаву Багдановіч вырашыў паведаміць пра свае назіранні над пушкінскім вершам: Брусаў у той час—не толькі адзін з найбольш значных рускіх паэтаў, а яшчэ і энцыклапедычна адукаваны даследчык літаратуры, айчынай і сусветнай, аўтар шмат якіх прац аб рускай паэзіі XIX ст., «самы культурны пісьменнік на Русі»⁵, паводле слоў М. Горкага.

Відаць, Брусаў адказаў Багдановічу. І, відаць, Багдановічавы меркаванні на тэму Пушкін—Саадзі Брусаву зацікавілі, і ён мог параіць свайму незнаёмаму карэспандэнту з Яраслаўля звярнуцца з імі ў такое аўтарытэтнае выданне, як «Пушкін і яго сучаснікі».

Гэты зборнік публікацый і навуковых даследаванняў выдаваўся нерегулярна з 1903 па 1930 г. Кожны выпуск зборніка рыхтаваўся доўга. З 1903 па 1906 г. зборнікі выходзілі

³ «Но те, которым в дружной встрече я строфы первые читал... Иных уж нет, а те далече, как Сади некогда сказал». А. С. Пушкин. Собр. соч., т. 4, 1960, стар. 178.

⁴ Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва СССР (Масква), ф. 76, воп. 2, адз. зах. 48, арк. 1.

⁵ М. Горький. Собр. соч., т. 29. М., 1955, стар. 383.

¹ А. С. Пушкин. Собр. соч., т. 2. М., 1959, стар. 450.

² «Пушкин и его современники. Материалы и исследования». Вып. 28. Пг., 1917 (февраль), стар. 108—110.

штогод, у 1907, 1912 і 1914 гг. не выйшла ніводнага, затое ў 1909 выйшлі ажно чатыры выпускі. У 1908, 1910, 1913, 1915 і 1916 гг. выходзілі падвойныя выпускі. Такім чынам, можна дапусціць, што артыкул М. Багдановіча доўга чакаў сваёй чаргі, пакуль не быў апублікаваны ажно ў лютым 1917 г.

Цяжка сказаць, сам Багдановіч даслаў свой рукапіс у зборнік ці праз В. Я. Брусава, з яго рэкамендацыі і хадайніцтва. І не ведаем мы таксама, ці прачытаў Багдановіч свой надрукаваны артыкул.

У лютым 1917 г. Максім Багдано-

віч паехаў у сваё апошняе падарожжа ў Крым, туды, дзе «белы дом» і «сіняя бухта». Наўрад ці дайшоў да безнадзейна хворага паэта ў Ялту 28-ы выпуск петраградскага зборніка, дзе побач з артыкуламі вядомых пушкіназнаўцаў Б. Л. Мадзалеўскага, Ю. Р. Оксмана, Б. В. Тамашэўскага быў змешчаны і яго, Багдановічаў, артыкул пра Пушкіна і Саадзі, які пазней увойдзе ў самы шырокі ўжытак савецкага пушкіназнаўства.

Н. Б. ВАТАЦЫ, галоўны бібліёграф Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна.

У СВЕЦЕ ПРАЦЫ І КРАСЫ

ГРАВІРАВАНА Ў ГЛУСКУ

У 1678 г. у Аўгсбургу была надрукавана кніга «Rosarium et Officium V. Marie» («Малітвы і службы багародзіцы Марыі»). Змест кнігі — звычайнага зборніка малітваў маршалка Вялікага княства Літоўскага — наўрад ці зацікавіць сучаснага чытача. Затое мастацкае афармленне кнігі, яе ілюстрацыі і сёння спыняюць нашу ўвагу¹.

Вось выкананы ў тэхніцы разцовага медзярыта тытульны ліст «Разарыума». У цэнтры архітэктурнай брамы — маладая жанчына на воблаках і месяцы, у руках у яе вялікія галіны — «Дрэвы жыцця». Наўкола жанчыны — 15 чалавечых фігур, намалёваных і выгравіраваных з прафесійным бляскам і, што самае галоўнае, нават без ценю рэлігійнай містыкі.

Тытул зроблены ў стылі барока, але ў ім яшчэ адчуваецца моцны ўплыў рэнесансу. Напрыклад, Аляксандр і Гілярый, што ляжаць на картушы з надпісам, бяспрэчна, навеяны вобразамі Мікельанджэла — яго статуямі на грабніцы Ларэнца Медзічы ў Фларэнцыі. Трактоўка астатніх фігур сведчыць пра добрае веданне гравёрам антычнай і раманскай пластыкі.

Калі б у «Разарыуме» быў толькі ты-

тул, то і тады мы мелі б права гаварыць пра гэтае выданне як пра бліскучы ўзор кніжнага мастацтва XVII ст.

¹ Экземпляр рэдкага сёння выдання, якім карыстаўся аўтар, захоўваецца ў бібліятэцы Вільнюскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Капсукаса.